

З кнігі «МОЙ ФІЗМАТ»

Леанід Аляксандравіч ЛАТОЦІН

...Лёня старэйшы за мяне на чатыры гады, і так склалася, што мы з ім вучыліся разам у аспірантуры ў прафесара Столяра. Гэта нас зблізіла яшчэ болей. У свайго навуковага кіраўніка мы былі ў ролі ад'ютантаў. Суправаджалі яго ў паездках на канферэнцыі, асісціравалі на навуковых семінарах, сустракалі і праводзілі яго гасцей з усяго Савецкага Саюза. Было вельмі цікава займацца навукай, кантактаваць з разумнымі, высокаадукаванымі людзьмі. Тады на базе нашага фізмата рэгулярна праводзіліся канферэнцыі рэспубліканскага і ўсесаюзнага маштаба найперш таму, што ў інстытуце працаваў прафесар Столяр. Гэта быў, безумоўна, вучоны сусветнага маштабу, і мы з Лёнем стараліся яму дапамагаць ва ўсім. Як правіла, суправаджалі Абрама Аронавіча і на традыцыйных банкетам пасля канферэнцый. На пэўнай стадыі падпітку Латоцін заўсёды распачынаў адну і тую ж песню «Сабраліся прымакі і пайшлі тапіцца...» Лёня заўсёды ўсё рабіў з азартам, і гэту песню выконваў самазабыўна. Але не магу не сказаць, што слухаў я яго з задавальненнем, паколькі сам у гэты перыяд жыў у цешчы.

Леанід Аляксандравіч стаў загадваць кафедрай метадыкі выкладання матэматыкі ў 1989 годзе, пасля прафесара Столяра. Ён сам шмат працаваў, патрабаваў вынікаў і ад астатніх. На кафедры вялася інтэнсіўная навукова-метадычная работа, абараняліся дысертацыі, друкаваліся навучальныя дапаможнікі, навуковыя артыкулы. Два пяцігадовыя тэрміны загадвання Латоціна прайшлі без праблем. Ён планаваў застацца загадчыкам і на трэці тэрмін, але нечакана для яго і для нас узніклі складанасці. На кафедры сфарміравалася апазіцыя загадчыку, якая прапаноўвала Леаніда Аляксандравіча на трэці тэрмін не рэкамендаваць. Я ў гэты час працаваў першым прарэктарам універсітэта, курываваў кадравыя пытанні і абавязаны быў у сітуацыю ўмяшацца. На гэтай кафедры працавалі яшчэ мае студэнцкія сябры, былыя мае аспіранты, але я не стаў праз іх высвятляць прычыны супрацьстаяння Латоціну і тым болей не планаваў сутыкнення яго прыхільнікаў і праціўнікаў. Проста прыйшоў на пасяджэнне кафедры і адразу, нават нікога не выслухаўшы, сказаў:

— Я, як першы прарэктар, павінен патрабаваць ад загадчыка кафедры рэзультатыўнай работы. Асабіста я — ад яго і ад

усіх яго супрацоўнікаў. Па ўсіх паказчыках ваша кафедра найлепшая ва ўніверсітэце. Таму, рэкамендуеце вы Леаніда Аляксандравіча на наступны тэрмін ці не, я ўсё роўна на Савеце ўніверсітэта буду адстойваць яго кандыдатуру. І ўпэўнены, што практычна ўсе члены Савета маю меркаванне і меркаванне рэктара, якое я тут таксама прадстаўляю, падтрымаюць.

Кафедра Латоціна рэкамендавала, ён усяго загадваў ёю дваццаць гадоў. З Леанідам Аляксандравічам звязана і маштабная эпапея падрыхтоўкі навучальных дапаможнікаў па матэматыцы для сярэдняй школы. Такая задача узнікла адразу пасля набыцця нашай краінай незалежнасці. Патрабаваліся свае нацыянальныя падручнікі па ўсіх прадметах. Мы з Б. Д. Чабатарэўскім да гэтага часу ўжо былі суаўтарамі некалькіх навучальных дапаможнікаў для студэнтаў па алгебры і тэорыі лікаў, і Міністэрства адукацыі прапанавала нам стварыць аўтарскі калектыў для падрыхтоўкі вучэбнага комплексу па матэматыцы для 5—7 класаў. У нас двух нават сумненняў не было ў тым, што без Латоціна нам з гэтай задачай не справіцца. Ён пагадзіўся, а я вымушаны быў як прарэктар заняцца працэсам пераходу нашага педінстытута ў статус універсітэта, пасля падрыхтоўкай доктарскай дысертацыі, у выніку Латоцін і Чабатарэўскі засталіся ў гэтым праекце ўдзельнікамі. І яны бліскуча справіліся з задачай: падрыхтавалі навучальныя дапаможнікі, метадычныя рэкамендацыі для настаўнікаў, дадатковую літаратуру па матэматыцы, прычым для 5—11 класаў сярэдняй школы. Гэтыя дапаможнікі вытрымалі 18 выданняў на беларускай і рускай мовах. Па родзе сваёй службы я вывучаў шмат падобных прац і смела сцвярджаю, што ў Чабатарэўскага і Латоціна яны высакакласныя.

Я любіў слухаць Леаніда Аляксандравіча на навуковых семінарах. Ён заўсёды да іх грунтоўна рыхтаваўся. Напрыклад, шмат каму з нас для навуковай работы патрэбны былі статыстычныя метады для разумення і ацэнкі рэзультатаў педагагічных даследаванняў. Лепей за ўсіх імі валодаў Латоцін. Больш за тое, па нашай просьбе ён падрыхтаваў курс лекцый і на спецыяльным семінары падрабязна азнаёміў усіх ахвотных з навуковымі асновамі гэтых метадаў.

Леанід Аляксандравіч — працаголік ва ўсім. Наш з ім агульны сябра, дырэктар магілёўскага ліцэя № 1, таксама былы аспірант прафесара Столяра, Пётр Шылаў расказваў мне, што быў на лекцыях Латоціных. Такога ідэальнага ўчастка, арганізаванага ў выглядзе тэрас па ўсіх правілах мастацтва агародніцтва, ён у жыцці сваім не бачыў.

Я да канца не ведаю прычын, па якіх Леанід Аляксандравіч, ужо амаль сямідзесяцігадовы, пайшоў з нашага фізмата ў Магілёўскі інстытут МУС. Там ён працуе дацэнтам кафедры аператыўна-пошукавай дзейнасці, вучыць будучых афіцэраў міліцыі логіцы мыслення. Ім пашчасціла, Латоцін заўсёды вучыць якасна, з уласцівымі яму настойлівасцю і азартам.

А я ўпэўнены, што і гэта яго не апошняе захапленне.

Васіль Васілевіч ПЯТРОЎ

На нашым фізмаце Васіль Васілевіч Пятроў дэманстраваў сабой найвышэйшы ўзровень інтэлекту і гранічную сціпласць. У яго было суровае дзяцінства і, увогуле, няпросты лёс. Адночы да фізматаўскай першакласавіцкай «Гумарыны» мы задумалі выпусціць насценную газету з назвай «Калі мы былі маладыя...» Папрасілі калег-выкладчыкаў прынесці свае фотаздымкі, дзе яны былі адлюстраваны маленькімі, яшчэ дзецьмі. Ідэя аказалася не толькі цікавай, але яшчэ і кранальнай. Выкладчыкі прыносілі фотаздымкі, дзе яны ў дашкольным узросце, у малодшых класах. Былі фотаздымкі і даваенныя, і зробленыя адразу пасля вайны, дзе дзеці нават апранутыя былі ў вайсковую форму. Прынёс фотаздымак і Васіль Васілевіч. На ім была пара шчаслівых маладых людзей, мужчына і жанчына, з малечай на руках. Пятроў са слязамі на вачах стаў нам тлумачыць: «Гэта мае бацькі, а я ў іх на руках. Фотаздымак зроблены ў 1937 годзе. У гэтым самым годзе бацьку і маці арыштавалі, болей і ях ніколі ў жыцці не бачыў. І нікога не ведаю пра іх лёс».

Васіль Васілевіч спецыялізаваўся на тэарэтычнай фізіцы. Лекцыі чытаў самазабыўна. У мяне складвалася ўражанне, што ўсе гэтыя складаныя формулы і іх рашэнні проста «вынікаюць» з яго самога. Ён ніколі ні ў якія канспекты не падглядваў, не збіваўся, не блытаўся. Высокі клас выкладчыка ВНУ! Яго навуковыя зацікаўленні былі ў касмалогіі, у фізіцы ўладкавання Сусвету — гравітацыйныя, электрамагнітныя палі, агульная тэорыя поля, чорныя дзіркі, калапсы зорак і шмат што іншае — усё вельмі далёкае і вельмі загадкавае. Усе гэтыя аб'екты і ўзаемадзеянне паміж імі Пятроў вывучаў на матэматычных мадэлях, што, безумоўна, патрабавала шырокіх спецыяльных ведаў і напружанай працы. Вынікі сваіх даследаванняў ён рэгулярна друкаваў у аўтарытэтных усесаюзных і замежных навуковых часопісах. Але кандыдацкую дысертацыю Васіль

Васілевіч так і не абараніў. Ён быў для мяне настолькі паважаны вучоны, што не толькі дапамагаць яму, але нават пытаць яго пра работу над дысертацыяй я не мог.

Фізмат шанаваў, паважаў Пятрова і як узорнага сем'яніна. Ён вельмі апекаваўся і над сваёй жонкай, і над сваімі дзецьмі. Не, падкаблучнікам ён не быў. Мы ўсе бачылі, што не толькі ў калектыве, але і ў жыцці, у тым ліку і ў сям'і, ён быў сапраўдны інтэлігент.

Здаралася, што Васіль Васілевіч чытаў астраномію, а пасля смерці К. К. Жыліка яму ўвогуле даручылі гэты курс. Вось праз Пятрова я і даведаўся, што ў нас, у інстытуце, ёсць усё ж такі вельмі магутны тэлескоп. Ён яго распакаваў, сабраў, наладзіў і арганізаваў для студэнтаў назіранні за зорным небам. І не толькі для студэнтаў, але і для ўсіх ахвотных палюбавацца дзіўнай прыжосцю космасу таксама. Адночы ён і мяне літаральна выцягнуў з кабінета, узрушана заявіўшы, што такія падзеі ў жыцці прапускаць нельга. І мы з ім проста каля вучэбнага корпуса ў тэлескоп назіралі праходжанне Венеры па сонечным дыску. Маё захапленне астраноміяй — ад Жыліка і Пятрова. І яно не гасне з гадамі! У нас у сям'і ёсць свой тэлескоп, і мае дзеці, унукі, сябры, суседзі рэгулярна любуюцца характравым рэльефам Месяца, «паласатым» Юпітэрам і яго спадарожнікамі, кольцамі Сатурна. Усе ведаюць і здольны паказаць на начным небе асноўныя сузор'і, беспамылкова адрозніваюць планеты ад зорак. І гэта ўсё таксама ад майго фізмата.

Была яшчэ адна смешная, ды і кранальная таксама гісторыя, звязаная з Васілём Васілевічам. Ён прыйшоў да мяне як да рэктара, каб падзяліцца нечаканай для яго радасцю. Увесь свяціўся ад шчасця. Далажыў, што яму прапаноўваюць членства ў Нью-Ёркскай акадэміі навук. Шчыра здзіўляўся, як яны даведліся пра яго навуковыя дасягненні, як высока іх ацанілі. Я, разумеючы, што гэта распаўсюджаны па тым часе «развод» на грошы, ціха пытаюся:

— Васіль Васілевіч, колькі?

Ён спачатку не разумее пытання. Я перапытваю:

— Колькі грошай яны просяць для першапачатковага ўзносу?

Васіль Васілевіч, прыходзячы ў сябе, сумна адказвае:

— Пяцьсот долараў. Але такіх грошай у мяне няма...

Васіль Васілевіч Пятроў — гэта непадробная шчырасць і чысціня майго фізмата.

Пераклаў з рускай мовы
Максім ВЕЯНІС.

(Заканчэнне.)

Пачатак у нумары ад 25 верасня)